

III. Analýza ve vektorách

- A. Tenzory
- B. Topologické prostory
- C. Vahsy

A. Multiplikační algebra - tenzory

Uvědomění: Všechny vektorové prostory jsou reálné a konečně dim., pokud nebude řečeno něco jiného

Problém Jak se dají násobit vektory?

Necht V, W jsou vektor. prostory.

① Necht $\alpha \in V^*$ a $\beta \in W^*$, kde V^* je dual k V , tm. $V^* := \{ f: V \rightarrow \mathbb{R} \mid f \text{ lineární forma} \}$.
Kovektor

Potom definujeme

$$(\alpha \otimes \beta)(v, w) := \alpha(v) \cdot \beta(w), \quad v \in V \text{ a } w \in W.$$

Projeví se $\alpha \otimes \beta: V \times W \rightarrow \mathbb{R}$ bilineárně.

Označme $V^* \otimes W^*$ jako vektor. prostor všech bilineárních zobrazení $\phi: V \times W \rightarrow \mathbb{R}$.

Označbu: Necht $V_1, \dots, V_k$ jsou reáln. prostory.
 Potom označme $\mathcal{L}_k(V_1, \dots, V_k)$ jako reáln. prostor
 všech k -lineárních zobrazení $\phi: V_1 \times \dots \times V_k \rightarrow \mathbb{R}$,

tm. $\phi(V_1, \dots, V_{i-1}, \cdot, V_{i+1}, \dots, V_k) \in V_i^*$,

kdykoli $i=1, \dots, k$ a $v_j \in V_j$ pro $j \neq i$.

$$V \simeq (V^*)^* =: V^{**}$$

Kanovický vnoření $\kappa: V \rightarrow V^{**}$ definujeme

$$\kappa(v)(f) := f(v), \quad v \in V \text{ a } f \in V^*$$

je izomorfismus V na V^{**} .

Trápíme je κ lineární, prostá a me, protože
 $\dim V = \dim V^* = \dim V^{**}$

2. Necht $v \in V$ a $w \in W$. Potom

$$v \otimes w := \kappa(v) \otimes \kappa(w),$$

tedy

$$(v \otimes w)(f, g) := f(v) \cdot g(w), \quad f \in V^* \text{ a } g \in W^*.$$

Označme $V \otimes W := \mathcal{L}_2(V^*, W^*)$.

Cv. Dokaž $\dim(V \otimes W) = \dim V \cdot \dim W$.

Najdi bázi $V \otimes W$, pokud znáš báze V a W .

$$\begin{matrix} i=1, \dots, n \\ j=1, \dots, m \end{matrix} e_i \otimes f_j$$

$$\begin{matrix} e_i \\ i=1, \dots, m \end{matrix} \otimes \begin{matrix} f_j \\ j=1, \dots, n \end{matrix}$$

DEF. Necht V je reálný prostor.

(i) Je-li k -tou tenzorovou mocninou V^k definujeme
jako $V^k := \underbrace{\mathcal{L}_k(V^*, \dots, V^*)}$,

kde položíme $V^0 := \mathbb{R}$ a stanovíme
 $V^1 = V^{**} \cong V$.

(ii) Je-li tenzorovou algebrou definujeme jako

$$T(V) := \bigoplus_{k=0}^{\infty} V^k.$$

Násobení $\otimes$ na $T(V)$ definujeme následovně:

(a) Je-li $\alpha \in V^k$ a $\beta \in V^m$, potom

$$(\alpha \otimes \beta)(f^1, \dots, f^k, f^{k+1}, \dots, f^{k+m}) := \alpha(f^1, \dots, f^k) \cdot \beta(f^{k+1}, \dots, f^{k+m})$$

$f^j \in V^*$ a $j = 1, \dots, m+k$.

[Projme $\alpha \otimes \beta \in V^{k+m}$.]

(b) násobení $\otimes$ rozšíříme na $T(V)$ bilineárně,
tzn. je-li $\alpha = \sum_{k=0}^{\infty} \alpha_k$ s $\alpha_k \in V^k$ a $\beta = \sum_{m=0}^{\infty} \beta_m$ s $\beta_m \in V^m$,

$$\text{potom } \alpha \otimes \beta := \sum_{k,m=0}^{\infty} \alpha_k \otimes \beta_m.$$

Pozn: Řady v (b) mají jen konečně mnoho
nemnulových členů.

Nechť $V_\alpha, \alpha \in I$ (i nekonečno) jsou vektor.
prostory. Potom se definuje

$$\bigoplus_{\alpha \in I} V_\alpha := \{ (v_\alpha)_{\alpha \in I} \mid v_\alpha \in V_\alpha, v_\alpha \neq 0 \text{ pro konečné množině } \alpha \in I \}$$

jako vektor. prostor s vektor. operacemi po složkách.

Vlastnosti $T(V)$

① $T(V)$ je s -dimen., nekmutat., asociat.
algebra s jednotkou $1 \in V^0 = \mathbb{R}$ [triviálně]

② Nechť V má bázi $e_1, \dots, e_m$. Potom V^k má
bázi

$$\varphi_A := \varphi_{a_1} \otimes \dots \otimes \varphi_{a_k}$$

kde $A = (a_1, \dots, a_k) \in \{1, 2, \dots, m\}^k$.

Speciálně, $\dim V^k = (\dim V)^k = m^k$.

Důkaz: ② Nechť $\varepsilon^1, \dots, \varepsilon^n$ je dualní báze V^* ,

$$\text{tm. } \varepsilon^i(\varphi_j) = \delta_j^i = 1, \quad i=j; \\ = 0, \quad i \neq j.$$

i) Nechť $\sum_A \alpha^A \varphi_A = 0$ s $\alpha^A \in \mathbb{R}$. Potom

$$0 = \sum_A \alpha^A \varphi_A(\varepsilon^{b_1}, \dots, \varepsilon^{b_k}) = \alpha^B,$$

je-li $B = (b_1, \dots, b_k)$, protože $\varphi_A(\varepsilon^{b_1}, \dots, \varepsilon^{b_k}) =$

$$\varepsilon^{b_1}(\varphi_{a_1}) \dots \varepsilon^{b_k}(\varphi_{a_k}) = \delta_A^B.$$

$\exists \beta \int_A \beta = 1$ pro $A = B,$
 $\Rightarrow$ pro $A \neq B.$

Neboli $\varphi_A, A \in \{1, \dots, m\}^k$ jsou lineární endomorfismy.
 (ii) Nodati $\alpha \in V^k$. Pro $j=1, \dots, k$ uedi

$$f^j = \sum_{a=1}^m f_a^j \varepsilon^a \in V^*$$

$\underbrace{\hspace{10em}}_m$
 $\mathbb{R}$

$$\text{Potom } \alpha(f^1, \dots, f^k) = \sum_{a_1=1}^m \dots \sum_{a_k=1}^m f_{a_1}^1 \dots f_{a_k}^k \alpha(\varepsilon^{a_1}, \dots, \varepsilon^{a_k})$$

!! om.
 $\alpha(a_1, \dots, a_k)$

Tedy $\alpha = \sum \alpha^A \varphi_A$ protože

$$\varphi_A(f^1, \dots, f^k) = f^1(a_{a_1}) \dots f^k(a_{a_k}) = f_{a_1}^1 \dots f_{a_k}^k. \quad \square$$

Tenzory typu $\binom{s}{r}$

Nodati $\alpha \in V^s$ a $\beta \in (V^*)^r$. Potom dedujeme

$$(\alpha \otimes \beta)(f^1, \dots, f^s, v_1, \dots, v_r) := \alpha(f^1, \dots, f^s) \cdot \beta(v_1, \dots, v_r),$$

$f^i \in V^*$ a $v_j \in V.$

$$\text{Potom } V^s \otimes (V^*)^r := \mathcal{L}_{r+s} \left(\underbrace{V^* \dots V^*}_{s \times} \mid \underbrace{V \dots V}_{r \times} \right).$$

Dimenze: tenzory r -krát kontravariantní a s -krát kovariantní

(Cv.) typu $\binom{1}{1}$: $V \otimes V^* \simeq \text{End}(V) := \{L: V \rightarrow V \mid L \text{ lineární}\}$

(Cr.) Každý $\alpha \in V^s \otimes (V^*)^r$ lze jednoduše popsat

$$\alpha = \sum \alpha_{\substack{a_1, \dots, a_s \\ b_1, \dots, b_r}} \underbrace{\varphi_{a_1} \otimes \dots \otimes \varphi_{a_s}}_{\text{báze}} \otimes \underbrace{\varepsilon^{b_1} \otimes \dots \otimes \varepsilon^{b_r}}_{\text{báze}}$$

$\underbrace{\hspace{10em}}_{\text{souřadnice}} \quad \mathbb{R} \quad \underbrace{\hspace{10em}}_{\text{báze}}$

Kde sčítáme přes všechny indexy od 1 do n

Einstudiuj součetů kursuce: V^s tensorových

počet vynecháme symbol $\sum$ pro každý index od 1 do n , který je ulevová i dle
 [nebudeme mít]

Změne souřadnice toutoím pn změne báze

Necht $\varphi'_1, \dots, \varphi'_n$ je jiné báze V a ucht

$E = (E_b^a)$ je matice přechodu od $\varphi_1, \dots, \varphi_n$ k $\varphi'_1, \dots, \varphi'_n$, tm.

$$(1) \quad \varphi'_b = \sum_{a=1}^n E_b^a \varphi_a.$$

Potom $F := E^{-1}$ je matice přechodu mezi
 příslušným dvěma báze $\varepsilon^1, \dots, \varepsilon^m$ a $\varepsilon'^1, \dots, \varepsilon'^m$ prostom V^* , tm.

$$(2) \quad \varepsilon'^b = \sum_{a=1}^m F_a^b \varepsilon^a$$

[Víme z LA.]

— 48 —

Suadno z (1), (2).

Nadř $\alpha \in V^s \otimes (V^*)^r$ a $\alpha = \sum_{A, B} \alpha_{A, B}^{\alpha} e_A \otimes e^B =$
 $= \sum_{C, D} \alpha'_{C, D} e'_C \otimes e'^D$. Potom máme

$$(3) \alpha'_{d_1, \dots, d_r}^{c_1, \dots, c_s} = \sum \alpha_{b_1, \dots, b_r}^{a_1, \dots, a_s} \cdot F_{d_1}^{b_1} \dots F_{d_r}^{b_r} \cdot F_{a_1}^{c_1} \dots F_{a_s}^{c_s}$$

kde sečítáme od 1 do m přes $a_1, \dots, a_s, b_1, \dots, b_r$.

DŮKAZ: Dosažeme (1), (2) do

$$\alpha'_{d_1, \dots, d_r}^{c_1, \dots, c_s} = \alpha(e^{c_1}, \dots, e^{c_s}, e_{d_1}, \dots, e_{d_r}). \quad \square$$

Převod (fyzikální) dekvace

Tenzor α typu $\binom{s}{r}$ je přiváženo, utvoř
 keřtdu báři V pořadu řadu čísel

$$\alpha_{b_1, \dots, b_r}^{a_1, \dots, a_s}$$

utvoř se přv měně báři transformujř
 řáku ν (3).